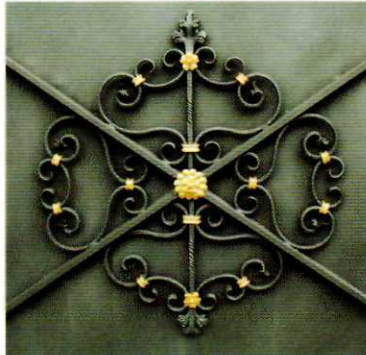

Geleneksel El Sanatlarımız; **METAL İŞÇİLİĞİ**

Geleneksel el sanatlarımız artık bazıları unutulmaya başlanmış, ekonomik getirisi ucuz Çin mallarının piyasaya girmesiyle tükenmeye yüz tuttuğundan eski ilgiyi yitirmiş çok özel alanlar. Her biri ince bir ustalık, el emeği ve göz nuru gerektiren bu sanatlar, bir avuç gönüllünün verdiği destek ve uğraş ile yaşatılmaya çalışılıyor. Oysa bunlar kültürümüzün çok önemli değerleri. Geleneksel el sanatlarımızı yaşatmak ve gelecek nesillere aktarmak bir hobi için bile olsa hepimizin görevi olmalı.

Geleneksel el sanatlarımızdan ham maddesi metal olanlara değinmek istiyoruz bu sayımızda. Bu sanatları kullanılan maden türüne, kullanım alanlarına veya uygulanan tekniklere göre sınıflamak mümkün. Bu konuda uzmanlar tarafından sayfalar dolusu yazı yazılabilir. Bizim amacımız, Kültür ve Turizm Bakanlığında elde ettiğimiz bilgiler doğrultusunda maden sanatı konusuna kuş bakışı da olsa bakabilmek ve siz değerli okurlarımıza bu konuda bir hatırlatma yapabilmek.

Anadolu'da Roma ve Bizans Dönemlerinde oldukça gelişmiş maden sanatı atölyelerinin bulunduğu bilinmekte. Selçuklular sanatın pek çok dalında göstermiş oldukları ilerlemeyi maden sanatı alanında da göstermişler. Selçuklular Döneminde maden sanatı konusunda ileri olan şehirlerin başında Konya, Mardin, Hasankeyf, Diyarbakır, Cizre, Siirt, Harput, Erzincan ve Erzurum gelmekteydi.

Osmanlılar Döneminde de maden sanatı gelişimini sürdürmüştür. Anadolu'nun yanı sıra Balkanlar da maden sanatı konusunda büyük ilerleme göstermiştir. Gaziantep, Kahramanmaraş, Mardin, Diyarbakır, Siirt, Tokat, Malatya, Elazığ, Erzurum, Trabzon, Giresun, Ordu, Sivas, Tokat, Kayseri, Çankırı, Çorum, Amasya, Kastamonu, Konya,

Burdur, Denizli, Afyon, Kütahya, Balıkesir, Bursa, İstanbul ve Edirne Osmanlı Döneminde maden atölyeleri bulunan, günümüzde de bakırcılık merkezi olan illerdir. Maden işçiliğinde "dövme", "telkari", "kazıma (kalemkar)", "çekici işi", "kakma", "küftgani", "savatlama", "ajur kesme" gibi tek-

nikler kullanılmaktaydı. Bu teknikler günümüzde de yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Maden sanatlarının bir dalı olan demircilik, eski çağlardan beri Anadolu'da uygulanmıştır. Kapı tokmakları, mutfak araçları, tarım araçları, hayvan koşumları, mimaride kullanılan araçlar, müzik aletleri vb. yapımında demircilik sanatı kullanılmıştır.

Bir diğer çok önemli maden sanatı olan bakırcılık da Anadolu'da oldukça gelişmiş ve yayılmıştır. Yapılan araştırmalar, Anadolu'da bakırcılığın gelişiminin çok eski tarihlerde dayandığını, bakır cevher yataklarının eskiden beri işletildiğini doğrulamaktadır. Anadolu sanatında önemli bir yeri olan bakır, süslemeye de çok elverişli bir madendir. Günlük kullanımda kap-kacak, takı ve miğfer yapımında, kapılarda, kapı süslemelerinde ve yapı unsuru olarak kullanılmıştır. Anadolu'da en çok kullanılan maden, bakırdır. Bakır kapı yapım teknikleri; "dövme", "dökme", "sıvama (tornada çekme)" ve "preste basma" olarak dört çeşittir.

Bir diğer önemli maden işleme sanatı olan bıçakçılık da Anadolu'da yaygındır. Bıçaklar biçimlerine göre; "pala", "hançer", "gaddare", "saldırma" vb. isimler almaktadır. Sapları; abanoz, fildişi, gümüş ve altın kaplama olan bu bıçakların elmas, mercan, yakut, zümrüt vb. taşlarla süslü olanlarını saray için yapılanlarda görmek mümkündür. XIX. yüzyıl ortalarından itibaren el işçiliğinin yerini makinelerin almasıyla bıçak yapıcılığı da hızlanmıştır. Anadolu'nun bazı yörelerinde sap kısımları çeşitli işlemlerle süslü el işi bıçak yapımı halen sürmektedir.

Altın ve gümüş işlemeciliğinin yapıldığı kuyumculuk sanatı da tarihi çok eskilere dayanan geleneksel maden sanatlarımızdan biridir. Anadolu'da özellikle kadınların kullandığı aksesuarların yapımı çok eski çağlara kadar uzanmaktadır. Kuyumculuk konusunda Anadolu'nun yaşadığı zenginlikler ise dünyaca ünlüdür. Örneğin; telkari işçiliği özellikle üstünde durulması gereken bir sanat dalıdır. Telkari ince altın veya gü-

müşü üç boyutlu nesne oluşturacak biçimde çeşitli desenler yaratarak, henüz ısıyla edinmediği plastik niteliğini kaybetmeden işleme tekniğidir. Takılar, fincan zarfları, kutular ve sürmedanlar bu teknikle yapılan büyüleyici güzellikteki sanat eserlerini bize sunmaktadır. Bir başka söz edilmesi gereken teknik ise "savat"tır. Savat metal yüzey, özellikle de gümüş üzerinde derin olmayan oyuklar açılıp içine siyah renkli bir eriyik doldurularak yapılan bezemdir. "Düz", "tırtıllı (perdaz)" ve "oyma" olmak üzere üç çeşidi bulunmaktadır. Bu teknikle daha çok kutu, saat, fincan zarfı ve ağızlık gibi eşyalar yapılmaktadır.

Günlük kullanımda kap-kacak, takı ve miğfer yapımında, kapılarda, kapı süslemelerinde ve yapı unsuru olarak kullanılmıştır.